

4.5. Фінансова безпека банку: аналіз теоретичних основ та оцінка факторів впливу

*Вінниченко О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування,
Харківській національній університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова*

Основною метою розвитку української банківської системи є побудова стабільної, конкурентоспроможної та прозорої системи, що може сприяти довгостроковому економічному зростанню країни. Тому, успішне функціонування банків залежить від правильного вибору стратегії управління та розвитку, методичних підходів до оцінювання рівня банківської безпеки.

На сьогоднішній день низка криз, такі як поширення коронавірусної інфекції у глобальному масштабі, військовий конфлікт в Україні є справжнім викликом для економіки країни та стали причиною запровадження національними органами влади безпрецедентних заходів, які дуже істотно впливають на економіку й фінансову систему. Центральний банк весною 2022 року прийняв ряд жорстких але своєчасних заходів спрямованих на підтримку стабільної роботи банківської системи. В той же час діяльність цілих секторів економіки була фактично припинена через ужиття масштабних адміністративних обмежень на широкий спектр видів економічної активності, велика кількість людей виїхала за кордон, а в середині країни відбулося зачне скорочення зайнятості населення та це відповідно вплинуло на доходи економічно активного населення. Загострення економічної кризи та зростаюча невизначеність спонукали людей до зменшення споживання та подальшого закриття бізнесів. Наразі істотно зросли ризики й загрози діяльності банківського сектору, стійке й ефективне функціонування якого є запорукою соціально-економічного розвитку країни. У зв'язку з цим, проблематика забезпечення банківської безпеки за сучасних умов набуває особливої актуальності.

Фінансова безпека окремого банку, як складового елемента системи, безпосередньо пов'язана з безпекою банківської системи. В сучасних умовах особливого значення набуває як формування базових понять, так і визначення основних принципів забезпечення фінансової безпеки банку, класифікації основних загроз і методів управління фінансовою безпекою банку.

На сьогоднішній день фінансову систему країни неможливо уявити без банків. Вони є її основною складовою. Банки виконують велику кількість

фінансових операцій, вони є найактивнішою частиною сфери обігу. Проте банківська діяльність обумовлена великою кількістю ризиків, пов'язаних із втратою грошей або повним банкрутством. Тож, необхідність забезпечення банківської безпеки, яка може попередити ці ризики та загрози, є очевидною та надзвичайно важливою як для банківської сфери, так і для фінансової системи України. Найважливішим завданням державних владних структур будь-якої сучасної країни є збереження та зміцнення стану її економічної безпеки, особливо в контексті необхідності дотримання вектору сталого розвитку та тенденції до економічної та фінансової глобалізації.

Перед безпекою банків постають такі завдання [22]:

- 1) ідентифікація ризиків і пов'язаних із ними потенційних небезпек і загроз;
- 2) визначення індикаторів безпеки банку;
- 3) упровадження системи діагностики й моніторингу стану безпеки;
- 4) розробка заходів, у короткостроковому та у довгостроковому періоді спрямованих на забезпечення фінансової безпеки банку;
- 5) контроль за виконанням запланованих заходів;
- 6) аналіз, оцінка та за необхідності корегування заходів.

Досягнення та збереження на належному рівні фінансової безпеки здебільшого залежить від системи та методів управління фінансовою безпекою. При цьому особливого значення набуває формування базових визначень, принципів забезпечення економічної та фінансової безпеки, класифікації загроз і методів управління фінансовою безпекою банку, що й обумовлює актуальність проведення подальших досліджень у цій галузі [34].

Економічна безпека передбачає вживання заходів, що запобігають отриманню банком збитків та забезпечують прибутковість кредитних операцій завдяки перевірці достовірності документів, кредитних та інвестиційних проектів, що надані банку позичальниками, здійснюють контроль за обґрунтованістю призначення, використання, а також своєчасного повернення коштів, виділених на ці проекти. Водночас, у науковій літературі поки що не має однозначного підходу до трактування поняття «банківська безпека». У табл. 1 наведено кілька визначень цього поняття, найбільш близьких до теми нашого дослідження. Отже, узагальнюючи наявні підходи до визначення поняття «банківська безпека», будемо розуміти під цим поняттям стан, за якого забезпечується: економічний розвиток і стабільність діяльності банку, захищеність інтересів власників та клієнтів від зовнішніх та внутрішніх загроз, висока доступність та ефективне використання кредитних ресурсів, фінансова рівновага та одержання банком прибутку.

Погляди різних науковців на поняття «банківська безпека»

Автор, джерело	Визначення	Ключові складові
О. Барановський [2]	Банківська безпека - це захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз; стан його зовнішнього та внутрішнього середовища; один з основних елементів банківського менеджменту; організація заходів щодо запобігання можливим загрозам його діяльності	- захищеність інтересів власників, клієнтів, - організація заходів щодо запобігання можливим загрозам його діяльності
В. Гамза, І. Ткачук [7]	Безпека банку - це сукупність зовнішніх і внутрішніх умов банківської діяльності, при яких потенційно небезпечні для банківської системи (окремого банку) дії або обставини попереджені, припинені або зведені до такого рівня, при якому не здатні нанести збиток установленому порядку банківської діяльності (функціонуванню банку, збереженню й відтворенню майна й інфраструктури банківської системи або окремого банку) і перешкодити досягненню банком уставних цілей.	- дії або обставини попереджені, припинені або зведені до такого рівня, при якому не здатні нанести збиток банківській діяльності
В.Соловійов [30]	Банківська безпека держави - це такий стан діяльності банківської системи країни, за якого забезпечується: стабільне кредитування реального сектору економіки, висока доступність та ефективно використання кредитних ресурсів банківських установ, незалежність банківського капіталу від учасників-нерезидентів.	стабільне кредитування реального сектору економіки, -висока доступність та ефективно використання кредитних ресурсів банківських установ
М. Зубок [13]	Безпека банківської діяльності - стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування.	захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів
О. Кириченко [14]	Економічна безпека банку – це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційних банків дії чи обставини, попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони нездатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банківської системи, збереженню й відтворенню її майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банками статутних цілей.	це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії зведені до такого рівня, що не здатні задіяти шкоди

С. Васильчак [4]	Економічна безпека банку – це стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності банку, гарантований захист його ресурсів, здатність адекватно і без істотних втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації.	забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності банку
В. Солов'єв [31]	Економічна безпека банку - стан, за якого забезпечується стабільність його функціонування, фінансова рівновага і регулярне одержання прибутку, можливість виконання поставлених цілей і завдань, здатність до дальшого розвитку й удосконалення.	забезпечується стабільність його функціонування, фінансова рівновага і регулярне одержання прибутку

Безпека банківської системи також визначається як стан, при якому забезпечується найкраще використання ресурсів банку, спрямоване на запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз із метою забезпечення сталого розвитку фінансово-кредитної установи і максимізації прибутку. Очевидно, що основними критеріями оцінки банківської безпеки обрані дохід і прибуток банку.

Н. Прокопенко і М. Виклюк розглядають структуру безпеки банку як цілісну систему, що схематично представлена на рис.1 [26].

Як видно із рис. 1, безпека банківської діяльності складається з економічної безпеки, складовою якої є фінансова безпека, яка в свою чергу містить внутрішні та звичайні складові, які будуть впливати на безпеку банку загалом.

Отже, фінансова безпека як вид або складова економічної безпеки відіграє важливу роль у дотриманні безпеки банку. Тому вважаємо за потрібне більш детально зупинитися на визначенні суті фінансової безпеки банку.

Сутність фінансової безпеки банківської системи полягає у забезпеченні організаційно-управлінських, нормативно-правових, технічних, технологічних та профілактичних заходів, які дають змогу забезпечити захист прав та інтересів комерційного банку, збільшення статутного капіталу, збереження фінансових і матеріальних активів та оптимізацію джерел формування коштів при умові підтримання такого забезпечення. [35].

Фінансову безпеку банку слід розглядати в контексті банківської системи. Фінансова безпека окремого банку, як складового елементу системи, безпосередньо пов'язана з безпекою банківської системи. Якщо виникають проблеми в окремих банках, особливо це стосується системних банків, то це може призвести до системної банківської кризи. Багато аспектів банківської діяльності безпосередньо залежать від фінансового стану банку.

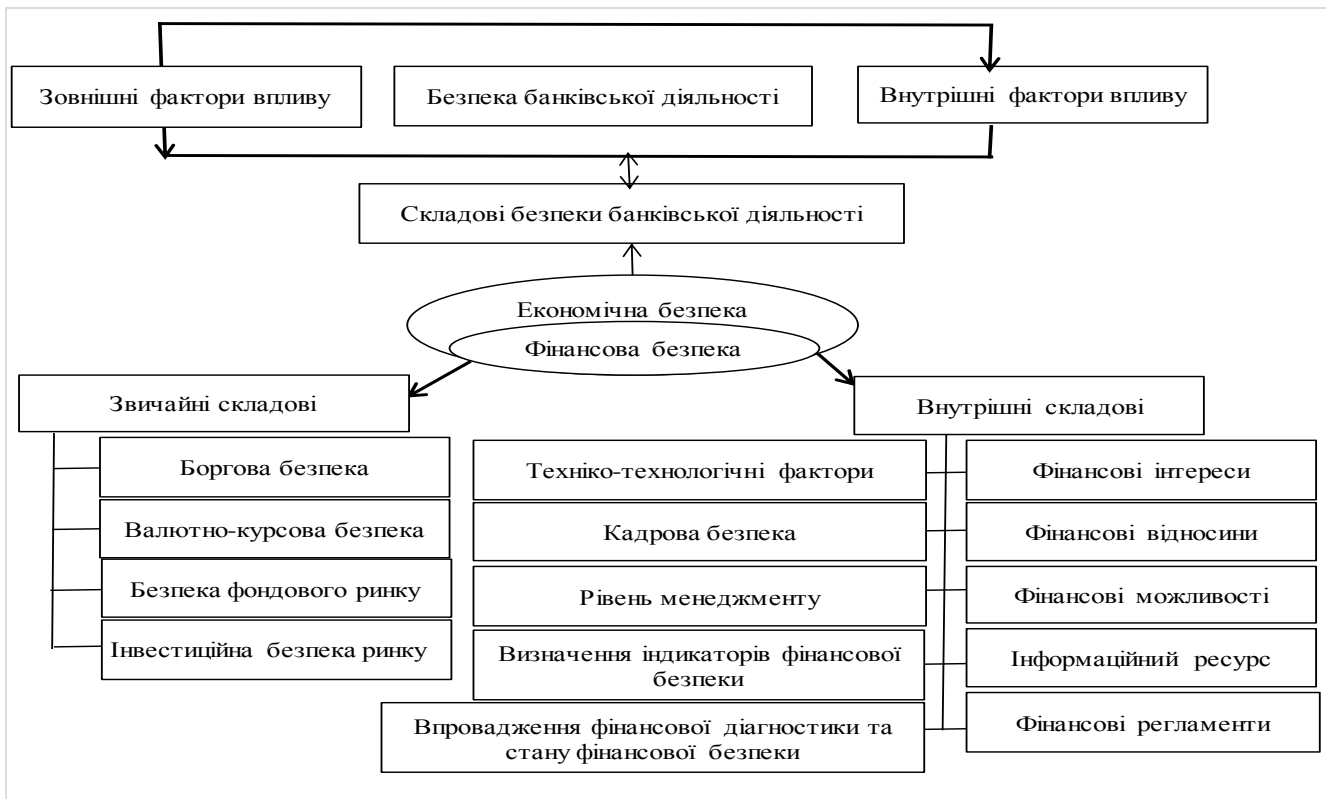

Рис. 1 – Складові безпеки банківської діяльності [26].

Фінансова стійкість окремих банків є запорукою стабільної діяльності банківської системи в цілому [29].

Т. Болгар [3] пропонує виділити наступні ключові характеристики фінансової безпеки банків, що характеризують її сутність:

- є складовою частиною економічної безпеки банків;
- сприяє рівноважному і стійкому фінансовому стану банку;
- підвищує ефективність банківської діяльності;
- дозволяє на ранніх стадіях визначати проблемні місця в діяльності банку;
- сприяє попередженню банкрутства та нейтралізації кризових ситуацій.

Питання забезпечення фінансової безпеки банківської системи є новим напрямом наукових досліджень в Україні. Актуальність даного питання зумовлена необхідністю реалізації національних інтересів щодо створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення [12].

Щодо фінансової безпеки банку, науковці також розглядають різні трактування даного поняття. У табл. 2 представлені деякі з них.

Аналіз теоретичних підходів до визначення категорії «фінансова безпека» дає змогу говорити про розбіжності в думках науковців щодо змістової сутності цього поняття.

Погляди науковців на поняття фінансової безпеки банку

Автор, джерело	Визначення
1	2
О. Барановський [2]	Це певна сукупність потенційно небезпечних умов або обставин, які повинні бути попереджені або зменшені до такого рівня, щоб ці обставини не могли негативно вплинути на діяльність Банку і не перешкоджали досягненню банком його статутних цілей;
А. Ткаченко, К. Маменко [32]	Це захист фінансових інтересів, забезпечення фінансової стійкості комерційного банку та стабілізація середовища, в якому він здійснює свою діяльність.
Т. Болгар [3]	Це стан, що характеризується здатністю досягати визначених цілей та генерувати достатні фінансові ресурси для забезпечення сталого розвитку, гарантуючи його збалансованість та стабільність під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз.
С. Дмитров [10]	Це здатність банку захищати свої фінансові інтереси та середовище, в якому він працює, зберігаючи при цьому певний рівень фінансової стійкості.
Ю. Голобородько [9]	Це стан, за якого за мінімального впливу негативних явищ і загроз банки здатні підвищувати свою ефективність і конкурентоспроможність та мати оптимальний рівень співвідношення залучених і розміщених коштів.
С. Побережний [23]	Це стан банківської установи, що забезпечує збалансованість та стійкість по відношенню до зовнішніх та внутрішніх загроз, який проявляється у здатності банку підтримувати достатній обсяг фінансових ресурсів, що в свою чергу дозволяє йому досягати поставлених цілей та забезпечувати стабільний розвиток.
О. Хитрін [33]	Це динамічний стан, за якого Банк юридично та технічно спроможний виконувати та безпосередньо реалізовувати притаманні йому функції, забезпечує стійкий захист життєво важливих соціальних та економічних інтересів громадян, суб'єктів господарювання, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, має потенціал до кількісного та якісного зростання і механізми його реалізації.

Джерело: складено автором за джерелами [2; 3; 9; 10; 23; 32; 33]

У сфері науки про безпеку сьогодні домінують три вектори її ідентифікації в науковій площині. Перший підхід базується на понятті «захищати», другий — на понятті «держава», третій — на понятті стабільності.

Під забезпеченням фінансової безпеки розуміють процес здійснення заходів щодо організації безпеки. Визначення і безумовне дотримання

принципів організації банківської безпеки є передумовою створення й ефективної діяльності системи забезпечення безпеки фінансово-кредитної сфери.

Із погляду О. Горалько [10], фінансова безпека банківської системи базується на дотриманні відповідного рівня ліквідності, на розробці та впровадженні фінансових інновацій, на захисті інформації, на дотриманні на відповідному рівні активів та прибутку.

Погоджуємося з думкою О. Надьон [18], що стан фінансової безпеки банку це динамічна категорія, що має оцінку на певну дату та розраховується на основі фінансових показників. Стан фінансової безпеки в майбутньому безпосередньо залежить від стабільної діяльності банків та вимагає постійного контролю та управління.

Аналіз існуючих підходів показав, що основними завданнями управління фінансовою безпекою банку є:

- Забезпечення відповідності місії та стратегічних цілей банку системі пріоритетних інтересів;
- Визначення та своєчасне коригування пріоритетів у діяльності банку та створення умов для їх реалізації;
- Забезпечення внутрішньої збалансованості діяльності банку;
- Зниження ризиків у діяльності банку;
- забезпечення зацікавленості працівників в ефективному функціонуванні банку;
- створення гнучкої системи формування резервів; визначення стадії неефективного розвитку банку та її коригування на основі розробки програми оздоровлення;
- Прогнозування можливих загроз економічній безпеці банку;
- Організація заходів щодо запобігання можливим загрозам (превентивні заходи);
- виявлення, аналіз та оцінка реальних загроз економічній безпеці;
- прийняття рішень та організація заходів щодо реагування на загрози;
- постійне вдосконалення системи економічної безпеки Банку;
- створення комплексу показників для оцінки рівня економічної безпеки банку;
- створення моделі оцінки ступеня впливу загроз та визначення запасу економічної безпеки.

У науковій літературі наводиться різний склад функцій формування фінансової безпеки банку. Згідно з ними, важливими вважаються формування ефективної інформаційної системи, аналіз стану безпеки, планування заходів

безпеки, розробка ефективної системи стимулювання виконання рішень, ефективний контроль за виконанням рішень з безпеки. У цьому контексті слід зазначити, що основною метою фінансової безпеки банку є забезпечення безпечного, стабільного та ефективного функціонування банку в поточних умовах, а також в адаптації до змін зовнішнього середовища та підтримці високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Отже, на підставі проведеного аналізу можемо визначити поняття фінансової безпеки банку як комплекс умов, за яких забезпечується: стабільність діяльності банку, а події або явища, що є ймовірно небезпечними фінансовому положенню банку, попереджаються чи зводяться до такого рівня, що не може зашкодити встановленому порядку діяльності банку, відтворенню та збереженню його інфраструктури та майна, а також не може протидіяти банку у досягненні його статутних цілей. Фінансова безпека є основною складовою економічної безпеки, яка в свою чергу входить до складу банківської безпеки.

В сучасній економічній літературі немає єдиного підходу до аналізу та оцінки фінансової безпеки банку. Проблематика є недостатньо розробленою, що підтверджується наявністю значної кількості підходів як безпосередньо до визначення сутності поняття банківська безпека, так і до основних складових [5]. Науковці пропонують різні методи оцінювання рівня банківської безпеки.

Класифікація методів та інструментів забезпечення фінансової безпеки банку базується на двох передумовах. Комерційний банк – це суб'єкт господарювання, тому він як і будь-який інший суб'єкт, має економічну самостійність, то в межах цієї самостійності банк здатен та повинен прикладати певні зусилля спрямовані на досягнення фінансової безпеки. Якщо подивитись з іншого боку, то банк підлягає контролю та нагляду з боку держави, яка застосовує певні методи та інструменти для регулювання діяльності банків.

Так, О. Васильчишин [5] виділяє три групи показників, за якими визначається рівень фінансової безпеки банківської системи:

- перша група – це показники, що характеризують діяльність банку за різними напрямками та характеризують фінансову стійкість (оборотності капіталу, ліквідності активів, рентабельність та прибутковість банку, а також рівень кредитного та валютного ризику);

- друга – це показники, що характеризують поточний стан банківської системи (визначається показники, що характеризують рівень фінансової стійкості банків, концентрація капіталу по банківській системі в цілому та окремо по іноземним банкам);

- третя – це показники, що дають оцінку загальному стану стан економіки та грошово-кредитного ринку та інші.

Авторами С. Науменкова та С. Міщенко [20] обґрунтована система індикаторів стабільності функціонування фінансового сектору за умов формування нової фінансової архітектури з урахуванням вимог Міжнародного валютного фонду, а також запропоновані показники оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни.

На думку М. Єрмошенка [12], розрахунок рівня фінансової безпеки банківської системи полягає у визначенні та систематизації заходів, спрямованих на захист інтересів всіх груп учасників, а саме: власників банків, клієнтів, керівництва та працівників від внутрішніх та зовнішніх загроз.

В Методичних рекомендаціях, які містять пропозиції щодо оцінки рівня економічної безпеки України [25], пропонується застосовувати індикаторний підхід для оцінки рівня банківської безпеки.

Ще одним методом оцінювання фінансової безпеки банку є метод ранжування. При використанні цього методу для визначення рівня фінансової безпеки на першому етапі в визначають розрахункові значення нормативних показників, наступним кроком здійснюється ранжування в балах, як сума добутку рейтингу кожного взятого в основу показника на клас, визначений відповідно до розрахункових значень нормативних показників. В основі такої оцінки на думку Н. Пойда-Носик лежить певний суб'єктивізм, що пов'язано з процесом відбору індикаторів та з формуванням діапазону нормативних значень обраних показників [24].

Отже, на підставі проведеного аналізу наукових робіт, можемо зробити висновок, що погляди науковців з приводу оцінювання рівня банківської безпеки значно відрізняються.

Із метою кращого розуміння методичних підходів до оцінювання рівня банківської безпеки в табл. 3 здійснено детальний аналіз показників, за якими може оцінюватись банківська безпека.

Під час систематизації показників дійшли висновку, що більшість авторів схиляється до таких показників, як:

- 1) частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу;
- 2) рентабельність активів;
- 3) співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань;
- 4) частка проблемних кредитів;
- 5) відношення сукупних активів банківської системи до внутрішнього валового продукту (ВВП);

Таблиця 3

Аналіз існуючих підходів до оцінки рівня банківської безпеки

Показник	Джерело					
	Нормативне значення	Методичні рекомендації [25]	М. Єрмошенко [12]	О. Васильчишин [4]	О. Барановський [1]	Н. Педченко [21]
Кількість банків, шт			+			
Статутний фонд банків, млн грн			+	+		
Середній розмір сплаченого статутного фонду на один діючий банк, млн грн			+			
Чистий прибуток банків, млн грн			+	+		
Оборот банків, млн грн			+			
Частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, %	<30			+	+	+
	20-25	+				
Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП	>30				+	
Грошова маса (M2), % до ВВП	50				+	
Обсяг готівки, % до ВВП	<4				+	
Вартість банківських кредитів, % річних	<10				+	
Частка анульованих платежів, %	1,7				+	
Прибуток на середньорічний капітал, %	>15				+	
Прибуток на середньорічні активи, %	>3				+	
Середньорічна відсоткова маржа, %	>2				+	
Структура ресурсів банківського сектору, %						+
Норматив обов'язкових резервів по більшій частині боргових зобов'язань банків, %	2				+	
Відношення сукупних активів банківської системи до ВВП, %	>80				+	+
Середні строки залучення та розміщення коштів – кредитів і депозитів, дні						+
Тимчасова структура кредитів і депозитів, %:	<30					+
	>70					
Динаміка частки активів банківського сектору у ВВП до рівня монетизації, %	100					+
Рівень сумнівної і безнадійної заборгованості у сукупному кредитному портфелі, %	10				+	
Адекватність капіталу, %	>15			+		
Частка кредитного портфеля в активах, %	>45					+
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	30	+				
Рівень концентрації банківської системи, %	80/20					+
Залежність банків від міжбанківського кредитування, %	<25					+
Частка активів недіючих банків у загальній сумі активів комерційних банків					+	

Джерело: складено автором за джерелами [1; 4; 12; 21; 25]

- б) сплачений статутний фонд банків;
- 7) розмір чистого прибутку банків.

Кожен із розглянутих методів заслуговує на увагу, але, із нашого погляду, метод використання фінансових індикаторів для оцінювання банківської безпеки є найбільш повним. Відповідно до індикаторного підходу для оцінки рівня безпеки використовують різноманітні фінансові індикатори-показники. Цей підхід передбачає досягнення високого рівня банківської безпеки за умови відповідності абсолютно усіх представлених показників нормованим значенням. Комплекс індикаторів після їх прорахунку дає змогу своєчасно виявити небезпеку, наявний ризик чи загрозу та ліквідувати або попередити це.

Склад показників для аналізу фінансової безпеки банківської діяльності звичайно містить індикатори, які дають змогу оцінити нормативно-правове регулювання банківської діяльності, грошово-кредитне регулювання, ефективність і достатність банківського нагляду.

З метою позитивного впливу на фінансову стійкість банківської системи доцільно мати певну систему оцінки безпеки банківської діяльності. Для цього за допомогою обраної системи індикаторів оцінюється та розраховується інтегральний показник. Враховуючи, що категорії фінансова безпека притаманна певна сукупність ознак, то виникає необхідність упорядкування усіх ознак сукупності в єдину інтегральну оцінку. Інтегральний показник з такими властивостями відіграє роль умовного експерта, оскільки він за незмінними правилами і в єдиний спосіб відображає зведену оцінку діяльності банківської системи за основними показниками: доходності, ліквідності, достатності капіталу і темпів зростання капіталу.

Враховуючи зростаючі масштаби цифровізації економіки, для удосконалення оцінки фінансової безпеки банку пропонується використовувати поєднання різних методів оцінки. Оскільки фінансову безпеку банку одночасно характеризує велика кількість індикаторів та коефіцієнтів, то варто розраховувати інтегральний показник фінансової безпеки банку, що буде відбивати вплив різних факторів на неї [8].

Наявні методи розрахунку інтегрального показника залишаються дискусійними. Це, насамперед, стосується вибору коефіцієнтів, системи показників, що їх характеризують, і методичних підходів до визначення рівня економічної та фінансової безпеки [17].

С. Дмитров [11] зазначає, що система індикаторів обертається відповідно до важливості і складу основних загроз щодо фінансової безпеки банку.

Ураховуючи сучасний стан розвитку та запровадження цифрових технологій у банківську діяльність, при виборі системи індикаторів слід

враховувати рівень забезпеченості банку інформаційними та цифровими ресурсами, бо цей процес безпосередньо впливає на банківську безпеку.

Впровадження цифрових технологій значно підвищує ефективність роботи банку, пришвидшуючи та поліпшуючи окремі складові цього процесу, що надає банку конкурентні переваги та приносить додатковий дохід, а розробка нового програмного забезпечення дозволяє значно підвищити інноваційність в роботі банку [8].

Потреби соціально-економічного розвитку суспільства, моніторинг і контроль над досягненням цілей безпеки банківської діяльності, а також регулювання цього процесу на макроекономічному рівні вимагають визначення основних методичних принципів формування системи критеріїв та індикаторів забезпечення безпеки банківської діяльності.

Запропонований у Методичних рекомендаціях індикаторний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки України застосовувати для оцінювання рівня банківської безпеки [25]. В рамках такого підходу розраховується індекс фінансової безпеки банку із застосуванням адитивної згортки нормативних індикаторів, таких як:

- відсоток простроченої за кредитами від загального обсягу кредитів, що надані банками резидентам України, %;
- співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %;
- відсоток іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %;
- співвідношення довгострокових кредитів та депозитів, разів;
- рентабельність активів, %;
- частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %.

При формуванні множини (переліку) індикаторів обираються найбільш суттєві показники, що впливають на рівень економічної безпеки банку, тобто множина формується виходячи з принципу репрезентативності, відповідно до принципу достовірності необхідно адекватно відображати стан фінансової безпеки, для інформаційної доступності необхідно використовувати для розрахунку офіційні статистичні дані та публічні експертні оцінки.

При формуванні системи індикаторів слід враховувати обирати такі показники, які найбільш повною мірою характеризують кожен із субіндексів. Необхідно враховувати попередньо накопичений досвід оцінювання, напрацювання як українських так і закордонних науковців у сфері економічної безпеки. При виборі показників для визначення рівня фінансової безпеки, доцільно враховувати показники визначені профільними міжнародними організаціями та нормативними документами Європейського Союзу з

дотриманням цільових орієнтирів установлених у національних програмах розвитку.

З метою уникнення посиленого ефекту при розрахунках інтегрального показника сформовану множину індикаторів, що розраховані за допомогою коефіцієнтів кореляції необхідно перевірити на ступінь щільності статистичних зав'язків між їх числовими рядами. Для найбільш важливих індикаторів, без яких оцінювання рівня фінансової безпеки буде не повним, при виявленні значної парної кореляції числових рядів присвоюється менша вага [25].

На основі здійсненого аналізу методичних підходів до оцінювання банківської безпеки, включаючи індикаторний підхід, дійшли висновку, що оцінювання банківської безпеки країни в цілому та окремого банку – це складний комплексний процес, що передбачає наявність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів. Рівень безпеки безпосередньо залежить від кількості та характеристики ризиків та загроз, що постають перед банками та банківською системою в цілому.

В останні роки в Україні вживаються заходи щодо посилення прав кредиторів, що позитивно впливає на стан банківської безпеки. Серед низки проблем, які посилюють загрозу економічній та фінансовій безпеці банків, найважливішими на сьогодні є низька інвестиційна активність та кредитоспроможність компаній і домогосподарств.

О. Кириченко [14] виділяє основні групи до яких відносяться потенційно небезпечні явища, які негативно впливають на ефективність банківської діяльності, а саме 1) загрози, зумовлені негативними трансформаційними процесами в економічній, політичній сферах; 2) загрози зумовлені інституціональними проблемами і несприятливою ринковою кон'юнктурою; 3) загрози, пов'язані з порушеннями банківської дисципліни, етики і порядку ведення банківської діяльності, 4) загрози, пов'язані з наявністю кримінальної складової в національній економіці і в банківського секторі зокрема.

І. Крупка [15] наголошує, що різноманітні загрози які, мають фінансово-економічний характер пов'язані зі змінами у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності банківського сектору. Неплатоспроможність або значне погіршення платоспроможності суб'єктів господарювання; зростання злочинності; зміна споживчого менталітету громадян; недосконале правове регулювання банківської діяльності або недостатній професіоналізм частини керівного складу і працівників банків - це основні загрози що виникають внаслідок недостатньої адаптації банківського сектору до постійних змін.

Н. Наточєєва [19] зазначає, що найбільш суттєвими загрозами для фінансової безпеки комерційних банків в період кризової ситуації були: втрата

ліквідності; фінансові втрати, пов'язані з кредитними ризиками; загроза негативної переоцінки цінних паперів і валютні ризики.

О. Барановським [2], поділяє загрози фінансовій безпеці банку на внутрішні та зовнішні.

На підставі розгляду підходів до класифікації загроз банківській безпеці основною класифікацією є поділ їх на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх загроз належать ті, які є частиною внутрішнього середовища банку або безпосередньо ним генеруються. До зовнішніх належать загрози, що є результатом впливу зовнішнього середовища на банк, зокрема дії держави, економічна кон'юнктура в країні та світі, конкуренти тощо [25].

Вивчення наукової літератури з цього питання дало змогу встановити основні внутрішні та зовнішні загрози безпеці банку.

Внутрішніми загрозами є ті, що генеруються самим банком або його внутрішнім середовищем. До таких загроз можна віднести: неякісну систему управління ризиками, порушення банком договірних відносин та чинного законодавства, неефективну систему фінансового менеджменту банку, помилки в стратегічному, тактичному та оперативному плануванні банку, неналежну організацію діяльності банку, низький рівень капіталізації банку, низьку якість банківських активів, незважену та ризикову кредитну діяльність, недостатню ліквідність банківських активів, недосконалу цінову політику банку, недостатню диверсифікацію банківських операцій, наявність зловживань або протиправних дій службовців банку та інше.

Зовнішніми загрозами називають такі, що є результатом зовнішнього впливу на банк. Це такі загрози, як: несприятливу загальносвітову економічну ситуацію, кризові явища в країні, недосконалість законодавчої бази, зміни в політиці та нормативних актах центрального банку, високий рівень інфляції та інфляційні очікування, нерозвиненість фондового ринку країни, недосконалу систему страхування депозитів, низький рівень інвестиційної активності, невиконання клієнтами та партнерами зобов'язань перед банком, нестійкість курсу національної валюти, постійний вплив ринкових ризиків, низький рівень кредитоспроможності позичальників та інше.

У табл. 4. наведено основні приклади внутрішніх та зовнішніх загроз банківській безпеці, а також форми їх прояву.

Банк - це фінансова установа, яка виконує притаманні їй функції фінансового посередництва та має на меті максимізацію прибутку. Таким чином, можна виділити, що банківська діяльність пов'язана з фінансовими операціями. Її основним об'єктом є фінансові потоки, а критерієм банківської діяльності - фінансові показники.

Зовнішні та внутрішні загрози банківській безпеці

Загрози	Форми прояву
1	2
Зовнішні загрози	
1) Загроза нормативного регулювання банківської діяльності	Проявляється в недосконалості законодавства, наприклад, відсутність закону про банківську таємницю створює загрозу розголошення інформації про діяльність банку та його клієнтів, мінливості законодавства та відкликання ліцензії на здійснення банківської діяльності або зміна умов ліцензування.
2) Загроза грошово-кредитної політики центрального банку	Проявляється в ставках обов'язкового резервування, обсягу рефінансування й розмір облікової ставки, обсягу пропозиції грошей в обігу, зміні облікової ставки та обсягу операцій з ОВДП.
3) Загроза нестабільності зовнішнього середовища	Проявляється в глобальній або локальній фінансовій кризі, неможливості одержати доступ до зовнішніх фінансових ресурсів, валютного, процентного і ринкових ризиків, блокуванню активів банку в іншій державі та державний дефолт.
4) Загроза недовіри до банківської системи	Проявляється в недовірі з боку інвесторів, недовірі з боку підприємств (кредиторів), недовірі з боку населення (вкладників), швидкого вилучення великого обсягу коштів із банку, використання засобів масової інформації для провокування банківської кризи, погіршення репутації банку та банкрутству великого банку.
5) Загроза конкурентного середовища	Проявляється в не конкурентоспроможності банків, несумлінної діяльності конкурентів, різкому збільшенню ринкових ставок за депозитами, різкому зниженню ринкових ставок за кредитами та завданням економічних збитків підприємствам – ключовим контрагентам банків.
6) Загроза злочинної діяльності	Проявляється в шахрайських діях третіх осіб, грабежів і крадіжках цінностей банку, злому комп'ютерних мереж банку, рейдерській атаці на банк та махінації з акціями банку.
Внутрішні загрози	
1) Загроза якості кредитного портфеля	Проявляється в рівні проблемних кредитів, ступеню неповернення кредитів, незбалансованості кредитної політики та збільшення простроченої заборгованості.
2) Загроза злочинної дії персоналу	Проявляється в шахрайстві, розголошенню конфіденційної інформації, неефективної роботи персоналу, переходу ключових працівників до конкурентів та в недостатньому рівні кваліфікації персоналу.

3) Рівень і компетенція менеджменту	Проявляється в прийнятті неправильних управлінських рішень, неефективної діяльності внаслідок неоптимального використання потенціалу банку, помилок в стратегічному плануванні й прогнозуванні та побудові нераціональної структури банку.
4) Загроза оптимальної структури активів і пасивів	Проявляється в дефіциті власних коштів, в низькому рівні ліквідності й нестачі ліквідних активів, завищеному рівню ризикових активів, збільшенню активів низької якості, нестачі капіталу та незбалансованості активів і пасивів за строками.
5) Загроза залежності від інсайдерів	Проявляється в пільговому кредитуванні власників та засновників, прийняттю управлінських рішень під впливом власників та відстоюванню інтересів власників, а не інтересів банку.
6) Загроза неефективної діяльності банку	Проявляється в низькому рівні прибутків, недосконалій оцінці кредитних ризиків, низькому рівні прибутковості активів, слабкому маркетинговому дослідженні ринків і як наслідок недостатній рівень диверсифікованості банківських операцій.

Джерело: складено автором на основі [35].

Зовнішні інструменти забезпечення фінансової безпеки банків спрямовані на:

- створення законодавчих та інших умов, що дозволяють реалізувати банкам свої економічні інтереси та створюють умови для недопущення перевищення якогось критичного рівня ризикованості їхньої діяльності;
- вплив на операції комерційних банків шляхом грошово-кредитного регулювання, яке своєю чергою впливає обсяг і структуру грошової маси в обігу, і навіть обсяг ресурсів банків.

Одним із основних елементів, що впливають на фінансову безпеку банків, є банківське регулювання.

Одже, як наведено на рис. 2, індикатори фінансової безпеки поділяються на ендогенні та екзогенні. Ендогенні індикатори - це такі фінансові показники, на які має вплив безпосередньо банківська система чи окрема її ланка. До таких індикаторів входять ліквідність та фінансова стійкість. А екзогенними індикаторами є група індикаторів, на які банківська система чи її окрема ланка не мають ніякого впливу. Наприклад, кон'юнктура внутрішніх та зовнішніх ринків.

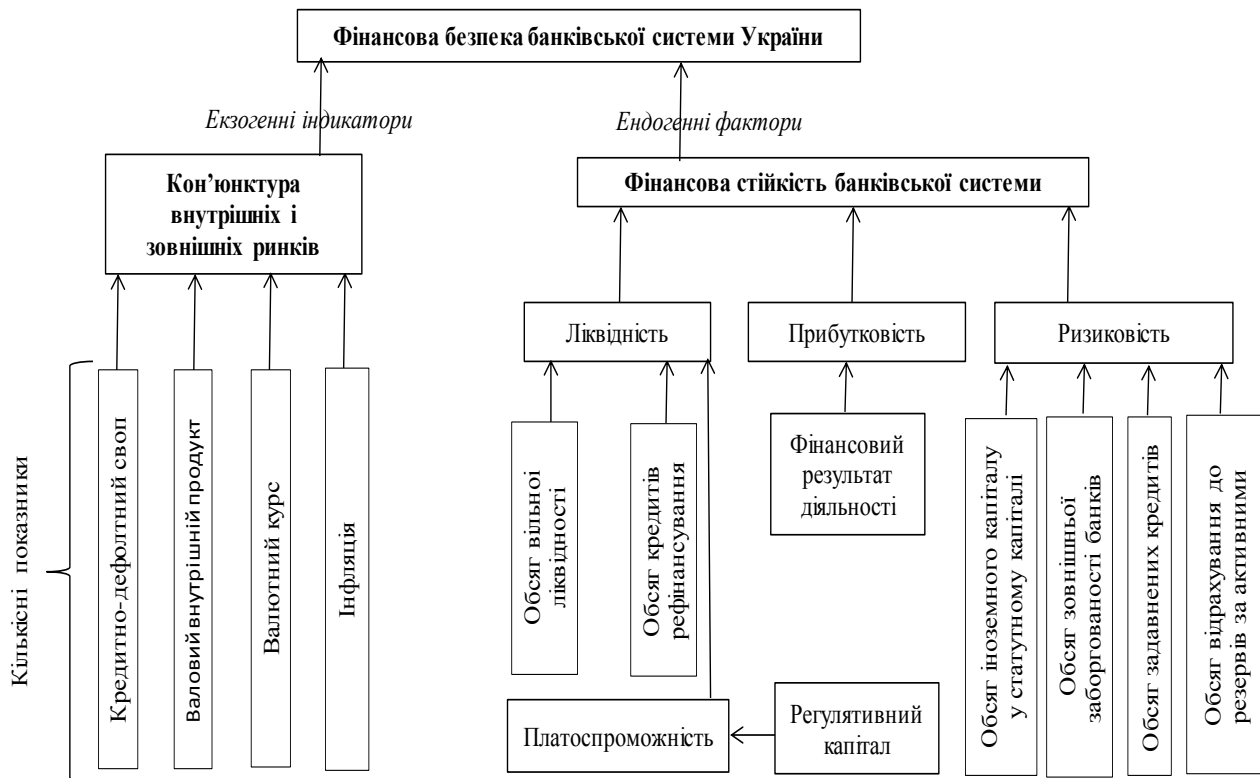

Рис. 2 – Структурно-логічна схема індикаторів фінансової безпеки банківської системи України та їх кількісних показників [6]

Отже, на фінансову безпеку банку впливають багато чинників, як внутрішніх так і зовнішніх. Запропонований нижче підхід включає два етапи:

- 1) визначення чинників, що впливають на фінансову безпеку банку;
- 2) вибір найбільш значущих чинників.

На першому етапі вибору чинників, що впливають на рівень банківської безпеки, усі чинники умовно можна розділити на кількісні та якісні. Для комплексної оцінки необхідно враховувати як кількісні, так і якісні показники. Кількісні показники визначаються на основі даних статистичної звітності. При роботі з якісними показниками слід враховувати, що вони важче піддаються формалізації, і, як наслідок, виникають труднощі з визначенням методів їхнього вимірювання. У зв'язку з цим найбільш прийнятним методом вибору й оцінки якісних показників є експертні методи.

Нами було обрано дев'ять показників, які впливають на рівень фінансової безпеки банку:

- 1) кризовий стан економіки;
- 2) структурний дисбаланс між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків;
- 3) недосконале корпоративне управління;

- 4) низький рівень кредитоспроможності позичальників;
- 5) дефіцит оборотного капіталу;
- 6) політична нестабільність у державі;
- 7) нестабільність валютного курсу.
- 8) збільшення рівня проблемних кредитів;
- 9) зниження конкурентоспроможності

На другому етапі показники оцінюються. Аби встановити, який із показників (група показників) є найбільш значущим та впливає на рівень фінансової безпеки банку, слід визначити міру впливу кожного показника на кінцевий результат. З цією метою можна застосувати метод аналізу ієрархій (MAI) [16].

В основі оцінки за MAI мають бути покладені думки експертів відносно міри важливості показників, отримані в результаті їх парних порівнянь із подальшою кваліметричною оцінкою за 9-бальною шкалою. В табл. 5 подано шкалу відносної важливості (значущості) одного фактору у порівнянні з іншим, розроблену Т. Сааті [16].

Таблиця 5

**Шкала відносної важливості (значущості) одного фактору
у порівнянні з іншим за Т. Сааті**

Міра значимості	Ступінь переваги значущості одного фактору у порівнянні з іншим
1	2
1	Однакова значущість
3	Слабка перевага значущості одного фактору в порівнянні з іншим
5	Суттєва або сильна перевага
7	Дуже сильна перевага або очевидна значущість
9	Абсолютна значущість
2, 4, 6, 8	Проміжні оцінки переваг між сусідніми значеннями шкали

Результати думок вносяться в таблицю, що, по суті, є квадратною додатною зворотно-симетричною матрицею. Власний вектор такої матриці – вектор експертних переваг. Власне його значення дозволяє оцінити здійсненність умови транзитивності або, інакше кажучи, міру узгодженості думок експертів [16].

Результати думок експертів щодо показників, які описані вище і становлять зміст робіт на другому етапі, подано в табл. 6.

Таблиця 6

**Оцінка пріоритетів показників, які характеризують рівень
банківської безпеки**

Показник	Кризовий стан економіки	Структурні дисбаланси між попитом і пропозицією на	Недосконале корпоративне управління	Низький рівень кредитоспроможності	Дефіцит оборотного капіталу	Політична нестабільність у державі	Нестабільність валютного курсу	Збільшення рівня проблемних кредитів	Недосконала система гарантування депозитів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кризовий стан економіки	1	5	3	5	1/5	4	5	5	5
структурний дисбаланс між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків	1/5	1	5	3	1/5	5	5	7	3
Недосконале корпоративне управління	1/3	1/5	1	3	1/3	1/3	3	3	4
Низький рівень кредитоспроможності позичальників	1/5	1/3	1/3	1	1/3	1/2	1/2	1/2	1/3
Дефіцит оборотного капіталу	5	5	3	3	1	7	7	7	7
Політична нестабільність у державі	1/4	1/5	3	2	1/7	1	5	2	7
Нестабільність валютного курсу	1/5	1/5	1/3	2	1/7	1/5	1	1/3	1/3
Збільшення рівня проблемних кредитів	1/5	1/7	1/3	2	1/7	1/2	3	1	3
Недосконала система гарантування депозитів	1/5	1/3	1/4	3	1/7	1/7	3	1/3	1

Джерело: розраховано автором на основі [27].

Наступний крок – обробка табл. 6 з метою отримання вектора пріоритетів порівнюваних об'єктів. Завдання зводиться до обчислення головного власного вектора, який після нормалізації стає вектором пріоритетів.

Компонента головного власного вектора обчислюється як середнє геометричне значень в рядку матриці [16]:

$$V_i = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n a_{ij}}, \quad (1)$$

де V_i – головний власний вектор матриці;

n – кількість елементів матриці;

$\prod_{j=1}^n$ – середньгеометричний добуток елементів i -го рядка та j -го стовпця матриці.

Компонента вектора пріоритетів обчислюється як відношення головного власного вектору до суми головного власного вектора [16]:

$$P_i = \frac{V_i}{\sum_{i=1}^n V_i}, \quad (2)$$

де $\sum_{i=1}^n V_i$ – сума головного власного вектора пріоритетів i -го рядка матриці.

Використовуючи дані табл. 4, визначаємо головний власний вектор за формулою (1) і вектор пріоритетів за формулою (2).

Спочатку знаходимо максимальне значення компоненти вектора пріоритетів (λ_{\max}) [16]:

$$\lambda_{\max} = \sum_{j=1}^n M_j \times P_j, \quad (3)$$

де – сума елементів i -го стовпця матриці;

P_j – вектор пріоритетів аналізованої матриці.

Використовуючи формулу (3) і дані табл. 4, визначаємо, що

$$\lambda_{\max} = 12,945.$$

В якості міри узгодженості використовуємо індекс узгодженості (IY) та відношення узгодженості (BY).

Індекс узгодженості визначається таким чином [16]:

$$IY = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1}, \quad (4)$$

де – значення компоненти вектора пріоритетів.

На основі індексу узгодженості для заданого порядку матриці обираємо випадковий індекс та розраховуємо відношення узгодженості [27]:

$$BY = \frac{IY}{BI}, \quad (5)$$

де BI – випадковий індекс.

Значення випадкового індексу для матриці дев'ятого порядку дорівнює 1,45.

Відповідно до формули (5) величина склала 0,17. Отриманий результат свідчить про те що отримані результати мають хорошу узгодженість.

Обчислення, виконані згідно з рекомендованими в роботі [27] алгоритмами, дозволили отримати такі погоджені між собою результати (табл. 7).

Таблиця 7

Розрахункові значення складових вектора пріоритетів для показників, що впливають на рівень банківської безпеки

Показник	Вектор пріоритетів
1	2
Кризовий стан економіки	0,2103
Структурні дисбаланс між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків	0,1479
Недосконале корпоративне управління	0,0674
Низький рівень кредитоспроможності позичальників	0,0359
Дефіцит оборотного капіталу	0,3384
Політична нестабільність у державі	0,0823
Нестабільність валютного курсу	0,0275
Збільшення рівня проблемних кредитів	0,0478
Недосконала система гарантування депозитів	0,0363

Джерело: розраховано автором.

Отримані результати свідчать про те, що із обраних в роботі показників, які впливають на рівень фінансової безпеки банку найбільш значущими показниками є: дефіцит оборотного капіталу, кризовий стан економіки та структурні дисбаланс між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків.

Вивчення теоретичних основ забезпечення фінансової безпеки банку вказує на те, що нині значущість і сутність безпеки в банківській сфері та її окремих різновидів визначаються неоднозначно, що негативно впливає на її формування як дієвої, цілісної системи.

В ході дослідження встановлено, що під впливом різних факторів, ризику та загрози, які безпосередньо стосуються та впливають на фінансову безпеку змінюються. Під забезпеченням фінансової безпеки розуміють процес здійснення заходів щодо організації безпеки. Визначення і безумовне

дотримання принципів організації банківської безпеки є передумовою створення й ефективної діяльності системи забезпечення безпеки фінансово-кредитної сфери.

Забезпечення фінансової безпеки банків є запорукою забезпечення економічної безпеки держави. При оцінці рівня фінансової безпеки банку доцільно застосовувати функціональний підхід. Що дозволить виявляти та своєчасно нейтралізувати загрози в окремих сферах діяльності банку.

На фінансову безпеку банку впливають багато чинників, як внутрішніх так і зовнішніх. Запропонований в роботі підхід включає два етапи: 1) визначення чинники, що впливають на фінансову безпеку банку; 2) вибір найбільш значущих чинників. За основу було взято дев'ять показників, які впливають на рівень фінансової безпеки банку: 1) кризовий стан економіки; 2) структурний дисбаланс між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків; 3) недосконале корпоративне управління; 4) низький рівень кредитоспроможності позичальників; 5) дефіцит оборотного капіталу; 6) політична нестабільність у державі; 7) нестабільність валютного курсу; 8) збільшення рівня проблемних кредитів; 9) зниження конкурентоспроможності. Із застосуванням методу аналізу ієрархій (МАІ) було визначено міру впливу кожного показника на фінансову безпеку банку. В результаті розрахунків було визначено, що найбільш значущими показниками, які впливають на банківську безпеку є: дефіцит оборотного капіталу, кризовий стан економіки та структурні дисбаланси між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. Безпека банківської сфери. Вісник Національного банку України. 2014. № 6. С. 20–27.
2. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру. Економічне прогнозування. 2006. № 1. С. 7-32
3. Болгар Т.М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2009. 21 с.
4. Васильчак С.В., Моцьо Р.Ю. Економічна безпека банків та методи її забезпечення. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19. № 12. С. 287-293.
5. Васильчишин О.Б. Аналіз наявних моделей оцінки фінансової безпеки банків і банківської системи і напрями їх удосконалення. Регіональна економіка. 2016. № 2. С. 156–164.
6. Васильчишин О.Б. Ліквідність та фінансова стійкість як основні індикатори фінансової безпеки банківської системи України. Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського

національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 24. № 2. С. 7-14.

7. Гамза В.А., Ткачук И. Б. *Безопасность банковской деятельности: учебник.* Маркет ДС, 2006. 424 с.

8. Гаряга Л.О., Куліш Р. Р. *Фінансова безпека банківської діяльності в умовах цифровізації.* *Problems of Economy.* 2019. № 4. С. 163-171.

9. Голобородько Ю. О. *Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ.* *Науковий вісник НЛТУ України.* 2012. Вип. 22. № 12. С. 194-198.

10. Горалько О.В. *Фінансова безпека банків у системі забезпечення фінансової безпеки держави.* *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна.* 2011. № 2. С. 328-337.

11. Дмитров С.О. *Управління фінансовою безпекою комерційного банку.* *Фінансовий простір.* 2012. № 2 (6). С. 11-15.

12. Єрмошенко М.М. *Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія.* Київ КНТЕУ, 2001. 309 с.

13. Зубок М.І. *Безпека банківської діяльності: навч. посіб.* Київ: КНЕУ, 2002. 190 с.

14. Кириченко О.А. *Сучасна банківська установа : організація управління та фінансів : монографія / О.А. Кириченко, І.М. Грищенко, М.П. Денисенко, А.П. Гречан, С.А. Єрохін, С.М. Лаптев; Ун-т економіки та права «Крок», Київ. нац. ун-т технологій та дизайну, Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ : Вид - во ХНУ; Хмельницький, 2009. 547 с.*

15. Крупка І.М. *Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки.* *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С.168-175.

16. Лямец В.И. *Системний аналіз.* Харків : ХНУРЕ, 2004. 448 с.

17. Мігус І.П., Денисенко М.П., Коваль Я.С. *Розрахунок інтегрального показника оцінювання економічної безпеки банку.* *Вчені записки Університету «КРОК».* 2017. Вип. 46. С. 125-130.

18. Надьон О.В. *Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ.* Харків, 2017. 20 с.

19. Наточесва Н.Н. *Аналіз поточного стану фінансової безпеки комерційних банків.* *Аудит та фінансовий аналіз.* 2011. №2. С. 115-119.

20. Науменкова С.В., Міщенко С.В. *Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: монографія.* Київ: Університет банківської справи НБУ, 2009. 384 с.

21. Педченко Н.С., Дячек С.М. *Розвиток методичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи України.* *Економіка, управління та адміністрування.* 2020. № 1(91). С. 133-145.

-
22. Пластун О.Л., Деркач О.М. Організаційні основи забезпечення банківської безпеки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. Суми: УАБС НБУ. 2011. Вип. 31. С. 226-237.
23. Побережний С.М., Пластун О.Л., Болгар Т.М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібн. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 112 с.
24. Пойда-Носик Н.Н. Науково-методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. № 1(1). С. 288-292.
25. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/stru>.
26. Прокопенко Н.С., Виклюк М.І. Складові безпеки банківської діяльності. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Т. 24. № 1. С. 302-308.
27. Серіков А.В., Білоцерківський О.В. Метод аналізу ієрархій у прийнятті рішень : навч. посібник. Харків : Бурун книга, 2006. 144 с.
28. Статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
29. Станько Р.В. Фінансова стійкість комерційного банку та механізм її забезпечення. URL: <http://surl.li/toswb>
30. Соловйов В.І. Сучасний стан банківської безпеки України. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2011. № 4. С. 79-82.
31. Соловйов В.І. Банківська безпека України: вдосконалення методики оцінки. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2012. № 1 (17). С. 171-176.
32. Ткаченко А.М., Маменко К.І. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи. Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку: збірник наукових праць. 2009. С. 333-346.
33. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків. Фінанси України. 2004. № 11. С. 118-124.
34. Штаєр О.М. Напрями забезпечення та основні складові економічної безпеки банку. Європейський вектор економічного розвитку. 2011. № 2 (11). С. 263-270.
35. Щербатих Д.В., Шпильовий Б.В. Підходи та загрози до формування фінансово-економічної безпеки банківських установ. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. 2016. № 1. С. 141-148.